

Ayrıca Kesit Yayınları'nı da tebrik ederiz. Ayşe Demir'in doktora tezi örneğinde olduğu üzere uzun ve yorucu bir süreç sonunda ortaya konulan yoğun bir emek ürünü olan

doktora tezlerini üniversite kütüphanelerinde tozlanmaya bırakmadan ilim âlemine kazandırdıkları için.

Oğuzhan Karaburgu*

Bir Edebiyat Bilimcisinin Yol Bulma Sıkıntısının Özgün Neticesi: Prof. Dr. İsmet Emre'nin Edebiyat Bilimi**

Edebiyat biliminin imkânları üzerine yıllardır çalışan Prof. Dr. İsmet Emre, konu ile ilgili birikimlerini nihayet okuyucularıyla buluşturdu. “*Sosyal bilimlerin önde gelen şubelerinden biri olan edebiyat biliminin rüştünü geç ispat etmesinden kaynaklanan teorik boşluk*”ları doldurmaya yönelik katkı sağlamayı amaçlayan eser, “*bilimleşmenin gecikmesinden kaynaklanan terimleşme sorunları*”na da ciddi anlamda eğilmektedir (s. 9). Eser, dört bölümden ve bu bölümlerde ortaya konulan teorik görüşleri destekler mahiyetteki birbiriyle ilişkili; fakat müstakil çalışmaların yer aldığı “Ekler”den oluşmaktadır.

Birinci bölümde yazar, “İnsan ve Doğa” başlığı altında edebiyatı sanat ve bilim alanında var eden insana ait özellikler üzerinde durmaktadır. İnsanın yaradılıştan getirdiği meziyetleri edebiyat bağlamında sorgulamanın kişiyi ister istemez öznellik ve insanî duyuş gibi konularla yüz yüze getirdiğini belirten Prof. Dr. Emre, edebiyatı; bilim-bilim dışı ayrımında değerlendirirken “*insan bilincinin dokunduğu ve yorumladığı her türlü oluşumun içinde mutlaka insana özgü bir esneklik, bir öznellik payı olduğunu daima göz önünde bulundur*”mak gerektiğini vurgulamaktadır (s. 3). Ona göre, insanı insan yapan asıl özellik, insanın etrafındaki nesne ve eşyaları, tabiata ait unsurları kendi gerçekliklerinden çıkarıp bilincine göre yorumlaması ve değiştirmesidir. Prof. Dr. İsmet Emre bu noktada *soyutlama, hayal gücü ve çarpıtma* gibi kavram-

lara dikkati çekmektedir. Sanata ait insanî yaratmanın temelini de izah eden bu bölüm konuya özgün yaklaşımın en güzel örneklerinden birini içermektedir.

“*İnsanal özün nesnelleşmesi*”nin nasıl gerçekleşeceğini tartışan Prof. Dr. Emre, insanî özün nesnellik içinde değerlendirilebilmesini hem kuramsal hem pratiklerimiz açısından gerekli görmek ve bu durumun insanî duyuyu yaratmak için bir zorunluluk olduğunu belirtmektedir (s. 22). İnsanın özünü nesnelleştirirken de eylemlerimizin genel geçer gerçekliklerinden yola çıkmaktadır. Bu doğrultuda insan eylemlerini üç kategoride inceleyen Prof. Dr. Emre, “*yaşamsal enerji, fiziksel güç, duyu ve duyarlılık*” başlığı altında yeni kavramlara ulaşmaktadır. Yaşamsal enerji insanın yeme içme gibi temel ihtiyaçlarına karşılık gelmekte ve bütün insanlar için ortak özellikler göstermektedir. Fiziksel güç, bedensel tatminden eğlenceye ve hayatı kolaylaştıran zanaata geçişi kapsamaktadır. Soyut eylemlerimizi içeren duyu ve duyarlılık ise yaşamsal enerjinin ve fiziksel gücün sanat ve estetik alanlarına dönüşmesine işaret etmektedir. Böylece insan için maddî eylemlerden soyut eylemlere geçişin aşamaları gösterilmeye çalışılmıştır.

İnsanın doğayla ilişkisinde, farklı bir bakış açısına sahip olan sanatçıyı tanımlamaktan ziyade betimleme yolunu seçen Prof. Dr. Emre, bilincin duru hâline sahip olan sanatçıları, insanlar arasında seçkin konum-

* Yrd. Doç., Bartın Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.

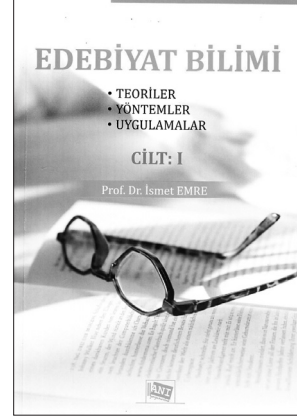
** Prof. Dr. İsmet Emre, *Edebiyat Bilimi*, Anı Yayınları, Ankara, 2012, 265. s.

da görmektedir. Seçkin konumdaki sanatçı, üç dünyanın kesiştiği noktada sanat eserini oluşturmaktadır. Dış dünyanın çıplak gerçekliği (Dünya 1), içsel-psikolojik dünyayı (Dünya 2), bu ikisinin kesişmesinden meydana gelen ve sanat üretimlerinin olduğu dünyayı ise (Dünya 3) şeklinde tanımlamaktadır. Böylece “Gerçeğimsi Tablosu”na ulaşılmaktadır. Sanatçının sanat eserini meydana getirirken gerçeğimsi bir dünyada var olduğunu oldukça orijinal bir bakış açısıyla betimleyen Prof. Dr. Emre, üç dünya arasındaki geçişi, gerçeklik-iç dünya ve kurmaca dünya kavramlarıyla izah etmektedir.

Eserin ikinci bölümünde “Sanat ve Edebiyatın Mahiyeti” tartışılmaktadır. Genel olarak sanat eseri nedir, sanatın bir dalı olarak edebiyat neyi ifade eder, edebî eserin doğası ve özellikleri, edebiyatın işlevi, edebî eser edebî metin ve anlatı kavramlarının ne olduğu bu bölümde incelenen konulardır. Yazar, sanatı “*insan aklıyla ruhunun doğaya dokunarak bir soyutlama*” yapması şeklinde tanımladıktan sonra, sanatın özellikle insanın sert tabiatını yumuşattığına dikkati çekmektedir (s. 59). Bir durum, hangi şartlarda sanatın alanına dâhil edilmektedir? Prof. Dr. Emre, bu önemli soruya; “*Bir şey, bir durum... normal seyri dışına çıkıp simgesel bir değer kazandığında*” sanat eseri sayılabilir cevabını vermektedir (s. 61). Sanat, hayatı renklendiren en önemli insan faaliyetidir. Sanatın bir dalı olan edebiyat ise malzemesi dil olması bakımından sanatın en incelikli alanını oluşturmaktadır.

İsmet Emre edebî eserin özelliklerini tespit ederken edebiyat biliminin nesnel kıstaslarının bu özellikler çerçevesinde değerlendirilebileceğini öne sürer. Bununla birlikte edebî eserin bütün kuralların ötesinde kendine has bir yapısının bulunduğunu da söylemektedir. Edebî eserin özellikleri; çoklukta birlik, tarafsız düşünme, estetik mesafe, konunun sınırlandırılması, sanatçının eserinde yeni buluşlar sergilemesi, hayal gücü ve yaratıcılıktır (s. 68-70).

Üçüncü bölüm, “Bilimin Bir Nesnesi Olarak Edebî Eser”e ayrılmıştır. Yazar bu bölü-

lümde öncelikle bilim ile sanat arasındaki ilişkiye yönelmektedir. Sanat eserinin bilimsel olarak nasıl ele alınması gerektiğini izah ettikten sonra, edebiyat biliminin tanımını bugüne kadar konu ile ilgili yayımlanan çalışmalara da atıflarda bulunarak yapmaktadır. Bu bölümün son konusu edebiyat bilimi ile edebî eser arasındaki ilişkidir.

Ona göre, bilimle sanat arasında farklılıklar olduğu gibi benzerlikler de bulunmaktadır. Bilimle sanat arasındaki en temel benzerlik, ikisinin de “*saklı olanı ortaya çıkarma, bulanık olanı netleştirerek hayatı daha kolay ve yaşanabilir*” hâle getirmesidir (s. 83). Bilimle sanat arasındaki en önemli fark ise, bilimin katı bir akılcılıkla hareket etmesi, sanatın ise insan doğasının maddî olmayan, metafizik ve psişik dünyasına nüfuz edip bu noktadaki bilinmezlikleri ortaya çıkarmaya çalışmasıdır. Önemli olan bilimle sanatın kendi çalışma alanlarında birbirlerinden yararlanmalarıdır. Prof. Dr. Emre, bilimle sanat arasında ortak bir alanın mevcudiyetine vurgu yapmaktadır.

Sanatla bilimin yan yana gelip birbirini anlamaya çalıştığı en önemli kavşak noktası sanat eserinin bilimsel olarak incelenmesidir (s. 87). Edebiyat araştırmacısı, edebî eseri bilimsel yöntemlerle incelerken edebiyat biliminin sınırlarını da çizmiş olur. Emre, eserinin “Edebiyat Bilimi” başlığını taşıyan bölümünde edebiyatı sosyal bilimlerin bir dalı olarak kabul etmeyen görüşleri tartışır. Nesnellik ve öznel-

lik ayrımının hangi ilkelere göre yapılacağı, estetik değerın sadece kişisel zevk esas alınarak belirlenmesinin yarattığı sorunlar, üzerinde durulan konulardır.

Dördüncü bölüm, Prof. Dr. İsmet Emre'nin çalışmasının en kapsamlı bölümünü oluşturmaktadır. Yazar, bu bölümde edebiyat biliminin hali hazırdaki ve muhtemel çalışma alanlarını açıklamaktadır. Muhtemel çalışma alanları içinde kendisinin teklif ettiği konu başlıkları da yer almaktadır. Ona göre edebiyat biliminin başlıca çalışma alanları şunlardır: Edebiyat teorisi, edebî eserler tarihi, edebî eleştiri, edebiyat felsefesi, edebiyat sosyolojisi, edebiyat psikolojisi, edebiyat eğitimi, karşılaştırmalı edebiyat, edebiyat ve dilbilimi, edebiyat ve göstergebilimi. Edebiyat biliminin muhtelif çalışma alanları ile ilgili olarak ise şu konular yer almaktadır: Edebiyat ve sinema, edebiyat ve televizyon, edebiyat ve bilgisayar, edebiyat ve gazete, edebiyat ve radyo, edebiyat ve din, edebiyat ve hukuk, edebiyat ve etik, edebiyat ve iktisat, edebiyat ve siyaset, edebiyat ve gelecek (ütopya), edebiyat ve kültür. Görüldüğü üzere, edebiyat biliminin çalışma alanına, aslında, insanla ilgili edebî esere giren birçok husus dâhil edilebilmektedir.

Eserin sonuna yerleştirilen "Ekler" bölümü, yazarın konu ile ilgili muhtelif makalelerinden oluşmaktadır. Burada özellikle iki ma-

kalenin önemine değinmek gerekmektedir. Birincisi, "Yeni Türk Edebiyatındaki Bazı Kavramları Nesnelleştirme Denemesi" başlığını taşımaktadır. Bütün bilimsel disiplinlerin kendine ait terimleri bulunmaktadır. Edebiyat bilimi terimlerinin nesnellığı ise birçok boşluğu barındırmaktadır. Prof. Dr. Emre'nin, bu boşluğu doldurmak için öne sürdüğü fikirlerin tartışılması alana önemli katkı sağlayacaktır. İkinci önemli çalışma, "Yeni Türk Edebiyatının Psikoloji Kaynakları" başlığını taşımaktadır. Edebiyat biliminin dallarından biri olan "Edebiyat Psikolojisi" ile ilgili Prof. Dr. Emre'nin müstakil çalışması bulunmaktadır. Bunun yanı sıra makalesiyle edebiyat-psikoloji ilişkisine katkı sağlanmaktadır. Bununla birlikte "Ekler" bölümünde edebiyat biliminin gelişimine katkı niteliğindeki diğer önemli çalışmalar, "Bir Metin Kurucu Olarak Yazar-Öznenin Yaratma Süreçleri, Edebiyat ve Edebiyat Dışı, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin Sorunları" adı altında toplanmıştır.

Edebiyat Bilimi ismini taşıyan Prof. Dr. İsmet Emre'nin bu önemli çalışması "Teoriler-Yöntemler-Uygulamalar" alt başlığı ile sunulmuştur. Edebiyat bilimi ile ilgilenen okuyucuyu alanın gelişimi açısından sevindiren şey ise bu eserin birinci cilt olmasıdır. Devamı merakla beklenmektedir.

Mehmet Yılmaz*

Sessiz Yaşadım**

Gölgeler'deki kıt'alarından birinde¹ şöyle diyor Mehmed Âkif;

*Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince
Günler şu heyulayı da er geç silecektir*

*Rahmetle anılmaktadır amma ebediyet
Sessiz yaşadım, kim beni nereden bilecektir?*

Ancak gerek sessiz sedasız kaldırılmak istenen cenazesinin üniversite öğrencileri ta-

* Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili Bölümü.

** İsmail Kara - Fulya İbanoğlu, *Sessiz Yaşadım, Matbuatta Mehmed Âkif 1936-1940*, Zeytinburnu Belediyesi Yayını, İstanbul, 2011, 797 s.

¹ Mehmed Âkif Ersoy, "Resmim İçin", *Gölgeler (Safahat, 7. Kitap)*, (hzl. Fazıl Gökçek), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007, s. 82.